

การจัดการทางสังคมเมืองน่านในการป้องกันปัญหาความขัดแย้งทางสังคม Nan's Social Management in a Role to Prevent Social Conflict.

พระชยานันท์มณี, ดร.

PhraChayananthamunee, Ph.D.

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Nan Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

เมืองน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีวัฒนธรรมโดดเด่นเป็นของตนเอง สืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม และมีโบราณสถานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อประชาชน และชุมชน

ประชาชนเมืองน่านมีชาติพันธุ์ที่หลากหลายและมีประวัติศาสตร์แต่ละกลุ่มชนที่น่าสนใจ ศึกษา ที่โดดเด่นคือ ชาวไทลื้อ ที่มีสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เช่น วิหาร จิตรกรรมฝาผนัง การทอผ้า มีวัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิต และยังมีชาวเขาหลายกลุ่มที่อพยพมาถิ่นฐานอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่น ม้ง(แม้ว) เมี่ยน(เย้า) ขมุ ลัวะ(ถิ่น) และ มลาบรี(ผีตองเหลือง) แต่ละกลุ่มจะมีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน แม้ว่าเมืองน่านจะมีความหลากหลายของกลุ่มชนและชนเผ่าต่างๆ แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งสิ่งนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าเมืองน่านมีการจัดการสังคมที่ดี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างดี ทำให้สังคมเมืองน่านสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์

สิ่งที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการทางสังคมของเมืองน่านตั้งแต่อดีตมาจนถึงในปัจจุบัน คือ พระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจชาวเมืองน่านให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ดังที่จะเห็นได้จากมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อ ที่ปรากฏถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีหกเป็งพระธาตุแช่แห้ง พิธีสืบทอดประเพณีทานสลากภัต เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้เมืองน่านจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต และเป็นนครแห่งพระพุทธศาสนา การศึกษาและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: เมืองน่าน การจัดการทางสังคม พระพุทธศาสนา

Abstract

Nan is an ancient city with distinctive cultural from past to present. There are architecture, sculpture, arts and traditions. The diversity of old archaeological site shows that religion is the most important thing for the communities.

Nan's people has a diverse ethnic and historical of each group. Thailue is the most popular one, such as the pagoda, murals and clothes. There are several hill tribe whose migrated to the present settlers such as the Hmong (Meo), Mien (Yao), Khmu, Lua and Marbri, each group will have a different lifestyle, traditions, culture, languages and their dress are also unique. Nan society can live together in harmony, even though there are variety of ethnic groups and tribes. However, they can live together in peace and all of this suggests that Nan is one of the managed a good social until the present.

Buddhism has an important role in the social management of Nan city including an anchor of soul. For this reason, Nan has been hailed and become the city of Buddhism, Education and Cultural.

Keyword: Nan, Social Management, Buddhism,

บทนำ

เมืองน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีวัฒนธรรมโดดเด่นเป็นของตนเองสืบทอดจากอดีตมาถึงปัจจุบัน ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และมีโบราณสถานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อประชาชน และชุมชนอย่างยิ่ง

ประชาชนเมืองน่าน มีชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายและมีประวัติศาสตร์แต่ละกลุ่มชนที่น่าสนใจศึกษา ที่โดดเด่นคือ ชาวไทลื้อ ที่มีสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เช่น วิหาร จิตรกรรมฝาผนัง การทอผ้า ภาษาการพูด มีวัฒนธรรม วิถีการดำรงชีวิต และยังมีชาวเขาหลายชนเผ่าที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่น ม้ง (แม้ว) เมี่ยน (เย้า) ขมุ ลัวะ (ถิ่น) และมลาบรี (ผีตองเหลือง) ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน แม้ว่าเมืองน่านจะมีความหลากหลายของกลุ่มชนและชนเผ่าต่างๆ แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติสุข ซึ่งสิ่งนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าเมืองน่านมีการจัดการสังคมที่ดี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ทำให้สังคมเมืองน่านมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่คนในสังคม สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์

สิ่งที่มีบทบาทในการจัดการสังคมของเมืองน่านตั้งแต่อดีตมาจนถึงในปัจจุบัน คือพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจชาวเมืองน่านให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ดังที่จะเห็นได้จากมรดก

ทางวัฒนธรรมต่างๆ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อ ที่ปรากฏถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ดังเช่น งานประเพณีหกลีโป่งนมัสการพระมหาธาตุเจ้าภูเพียงแช่แห้ง พิธีสืบขาคา งานประเพณีถวายทานสลากภัต งานประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้เมืองน่าน จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต และเป็นนครแห่งพระพุทธศาสนา การศึกษาและวัฒนธรรม

วิถีปฏิบัติของชาวเมืองน่าน แสดงถึงความกลมกลืนของความอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ภายใต้ของการจัดการทางสังคม โดยมีพื้นฐานความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันนี้เมืองน่านได้เปิดรับความเจริญในหลายๆด้าน ย่อมมีผลกระทบต่อเมืองน่านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเจริญดังกล่าวนี้ ส่งผลทั้งผลดีและผลเสียต่อเมืองน่าน เมื่อสังคมเจริญก้าวหน้าขึ้น ความขัดแย้งในสังคมก็จะเกิดขึ้นตามมา ดังนั้นจึงควรมีการป้องกันปัญหาความขัดแย้งในสังคม โดยการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางการจัดการทางสังคมให้เกิดความยั่งยืนโดยจะต้องมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ควบคู่ไปกับความเจริญของเมืองน่าน ดังพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ทรงตรัสกับประชาชนชาวน่าน เมื่อทรงเสด็จทรงงานในพื้นที่จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2547 ว่า “อยากให้เมืองน่านเป็นอย่างนี้นานาน” พระราชดำรินี้คือการวางแนวทางที่จะทำให้เกิดความสันติสุขของสังคมเมืองน่าน เพื่อให้ทุกคนได้ตระหนักถึงการพัฒนาเมืองน่าน ในการนำไปสู่แนวทางวิถีปฏิบัติที่ดีงามแก่เมืองน่านต่อไป

2. ที่มาของการขัดแย้งทางสังคมของเมืองน่าน

เมื่อกล่าวถึงสังคมเมืองน่านในปัจจุบันนี้ เมืองน่านเป็นเมืองที่มีความเจริญมาก มีประชากรมากขึ้น ซึ่งมาจากหลากหลายที่มาอยู่ร่วมกัน ในทุกสังคมเมืองน่านย่อมหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ได้ ความขัดแย้งในสังคมจึงเป็นเรื่องปกติ ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวจะสามารถหาข้อยุติได้ในกรอบของกลไกที่มีอยู่ สังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไป หรือตราบใดที่ปัญหาความขัดแย้งอยู่ในสัดส่วนที่ไม่แพร่กระจายไปทั่วทั้งสังคมจนหาวิธีการหรือกลไกเพื่อยุติความขัดแย้งไม่ได้สังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไป โดยในภาพรวมจะถือว่าสังคมนั้นยังอยู่ได้อย่างมีความสมานฉันท์ แต่เมื่อใดก็ตามที่ความขัดแย้งถึงจุดที่ไม่สามารถจะแก้ไขเยียวยาได้ ทางเลือกของสังคมก็จะถูกจำกัดลง โดยมีทางออกอยู่สองทางคือการพยายามแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี ด้วยการเจรจาหรือไกล่เกลี่ย หรือมิฉะนั้นก็ต้องแก้ไขความขัดแย้งด้วยการใช้กำลังหรือความรุนแรง ผลที่ออกมาก็คือ การที่ฝ่ายหนึ่งชนะ อีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ ผู้ชนะก็จะสร้างระเบียบการเมืองขึ้นมาใหม่ และถ้าเป็นกรณีที่ไม่สามารถจะเอาชนะกันได้อาจจะถึงกับแตกแยกกันเป็นฝักฝ่าย ซึ่งปรากฏให้เห็นในชุมชนบางแห่ง ซึ่งความขัดแย้งในลักษณะนี้ไม่เป็นผลดีต่อองค์กร หน่วยงาน และสังคมชุมชนนั้นๆ เลย

วิธีที่ดีที่สุดก็คือการสร้างกลไกเพื่อจะแก้ไขความขัดแย้งและอยู่ร่วมกันโดยสันติ เอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกัน พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งด้วยการมีข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ โดย

อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การรักษาศีล สมาธิ ปัญญา ขึ้นในสังคม (พระธรรมโกศาจารย์, 2553: 34) นำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปพัฒนาสังคมเมืองน่านให้ดีขึ้น มีการสร้างกฎกติกาของความสัมพันธ์ในสังคม ควบคู่ไปกับอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม จัดสรรทรัพยากรที่ดินทำกินและทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชนเพื่อทุกฝ่ายสามารถจะได้ประโยชน์ร่วมกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาซึ่งเชื่อได้ว่าเป็น “ศาสนาแห่งสันติ” เนื่องจากพระพุทธศาสนายอมรับได้ว่า “ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคม” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2548) และพระพุทธเจ้ายังทรงมองว่าความขัดแย้งนั้นเป็น “ธรรมชาติของมนุษย์” ซึ่งเป็น “สิ่งที่มนุษย์หลีกเลี่ยงไม่พ้น” พระองค์นำเสนอคำว่า “ทุกข์” ใน “ไตรลักษณ์” และพยายามจะย้ำว่า “เราสอนเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์” ขึ้นมาเพื่ออะไร

สิ่งที่กล่าวมานี้ เกี่ยวข้องกับการจัดการทางสังคมเมืองน่าน โดยการนำเอาหลักศาสนาและวัฒนธรรม (religion and culture) มาปรับใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะฉะนั้นคนในสังคมจึงมีความสามารถข้ามจากสภาพธรรมชาติ (the state of nature) มาสู่ the state of religion and culture ได้ในที่สุด สังคมเมืองน่านจึงสามารถอยู่ร่วมกันโดยสันติ ไม่มีความขัดแย้งกัน หรือถ้ามีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็มีกลไกในการแก้ไขความขัดแย้งนั้นได้

เงื่อนไขที่สำคัญที่สุด the state of religion and culture จะต้องเป็นที่ยอมรับและมีความชอบธรรม โดยคนในสังคมที่เป็นสมาชิกของชุมชนทุกคนยอมรับสภาพของ the state of religion and culture นั้น เช่น ประเด็นในเรื่องผลประโยชน์ที่ลงตัว ประเด็นในเรื่องอำนาจที่เป็นที่ยอมรับ ประเด็นในเรื่องความเป็นธรรมของสังคม ประเด็นเรื่องความยุติธรรมในกระบวนการกฎหมายและศาล และการยอมรับมาตรการ กระบวนการของการแก้ไขความขัดแย้งโดยธรรมะ เช่น ความขัดแย้งเรื่องที่ทำกินก็สามารถแก้ไขปัญหาด้วยการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ประนีประนอมยอมความ เจริญไกล่เกลี่ย จนเอื้อประโยชน์ต่อทุกฝ่ายและทุกฝ่ายพอใจ

แต่เมื่อใดก็ตามที่คนในสังคมไม่สามารถจะยอมรับ state of religion and culture ได้อีกต่อไป เพราะระบบและกลไกดังกล่าวไม่สามารถจะแก้ไขความขัดแย้งได้ คนในสังคมที่อยู่ในชุมชนเดียวกันนั้นก็จะข้ามแดนจาก the state of religion and culture ไปสู่ state of nature นั่นคือการใช้พลังกำลังและความรุนแรงเข้าแก้ไขปัญหา และอาจจะลงเอยด้วยการสูญเสียชีวิต บาดเจ็บทางกาย หรือสูญเสียทรัพย์สิน ความขัดแย้งอาจจะยุติลง แต่ในบางกรณีก็เป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น และกรณีที่สุดก็คือ การใช้กำลังรุนแรงขึ้นได้

3.ปรากฏการณ์การขัดแย้งทางสังคมในเมืองน่าน

จากการศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งมีสาเหตุหลักตามที่กล่าวมา สาเหตุการขัดแย้งทางสังคมที่ปรากฏให้เห็นภาพชัดขึ้นในสังคมของเมืองน่านเหมือนกัน คือ การเปลี่ยนแปลงค่านิยม (values) และปทัสถาน (norms) หมายความว่า ในสังคมอดีตที่ผ่านมา นั้น ซึ่งมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น

อาจจะไม่สามารถคงสภาพของการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นอยู่ตลอดไปได้ (ลิขิต ธีรเวคิน และ ศ.ดร.ราชบัณฑิต, 2552 : 59-62) ซึ่งจะสามารถกล่าวได้ ดังนี้ว่า

3.1 ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากค่านิยมและปทัสถานที่แตกต่างกันของคนต่างรุ่นหรือต่างวัย คือระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ในขณะที่คนรุ่นเก่าซึ่งมีประสบการณ์จากประวัติศาสตร์ ผ่านการต่อสู้มีความคิดริเริ่มการพัฒนาชุมชนสังคมจนเกิดเป็นบ้านเป็นสังคมเมืองน่าชื่นชม รวมทั้งในการทำสงคราม ในการกู้บ้านเมืองดังปรากฏในประวัติศาสตร์หนังสือพงศาวดารราชวงศ์กรุงศรีอยุธยา ผ่านมาจนถึงปัจจุบันทำให้เกิดความสงบสุขมาสู่สังคมเมืองน่า บุคคลกลุ่มนี้ย่อมมีค่านิยมและปทัสถานที่ดีงามมีความเชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งซึ่งถูกต้องและควรดำเนินต่อไป แต่เมื่อเวลาผ่านไปจนถึงปัจจุบัน เมื่อคนรุ่นใหม่เกิดขึ้นซึ่งมีโลกทัศน์ ค่านิยมและปทัสถานต่างจากที่เคยมีมาในอดีต ความลงรอยระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าเริ่มจะเป็นประเด็นปัญหา และในทุกสังคมไม่สามารถจะเลี่ยงความขัดแย้งนี้ได้ ซึ่งมักจะออกมาเป็นรูปธรรมในแง่ของพฤติกรรม การแสดงออกในสังคม เริ่มตั้งแต่การแต่งกาย อาหารการกิน งานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ การขับขี่ยานพาหนะ การพักผ่อน เป็นต้น รวมทั้งค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี กิริยามารยาท ภาษาพูด ความขัดแย้งในลักษณะนี้ไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้เลย มีปรากฏในทุกชุมชนสังคมตั้งแต่อดีตกาลมาจนถึงปัจจุบัน มีผลกระทบต่อสังคมเมืองน่า

3.2 ความขัดแย้งอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม สังคมเมืองน่าที่เคยเป็นสังคมเกษตรกรรมเมื่อมีการพัฒนาการจัดการเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว เป็นเมืองที่โดดเด่นด้านพระพุทธศาสนา การศึกษาและวัฒนธรรม และนโยบายการเปิดต้อนรับอาเซียน ย่อมมีคนเป็นจำนวนมากที่จะเข้ามาสู่เมืองน่า ย่อมทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างสังคมสองส่วน คือ ส่วนของชนบทที่เป็นภาคเกษตร กับส่วนของชุมชนเมืองซึ่งเป็นภาคการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรม สถานะที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

การเปลี่ยนแปลงในแง่ของประชากร จะมีการย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาสู่ในเมืองน่ามากยิ่งขึ้น รูปแบบการดำรงชีวิตของชนบทและในเมืองต่างกัน ค่านิยมของการอยู่ในสังคมเมือง ที่ต้องมีความเร่งรีบ ตรงต่อเวลา มีความชาญฉลาดในการแก้ปัญหาส่วนตัว ความสัมพันธ์มนุษย์ที่ค่อนข้างจะไม่เป็นกันเอง ยึดผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง ฯลฯ จะทำให้บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในเขตเมืองแตกต่างจากความ เป็นญาติพี่น้องในหมู่บ้านตามชนบท ความแตกต่างของสังคมสองส่วนนี้นำไปสู่ความขัดแย้งในเรื่อง ค่านิยม ปทัสถาน แบบกระสวนของพฤติกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีบุคคล ที่มาจากเมืองใหญ่และเพื่อนบ้านประเทศต่างๆ ในอาเซียน ยิ่งการคมนาคม การติดต่อสื่อสารที่ สะดวกสบายมากขึ้น มีผลกระทบต่อสังคมเมืองน่าอย่างแน่นอน

3.3 ความขัดแย้งในสังคมเมืองน่า อาจเกิดขึ้นกับการไหลเข้ามาของวัฒนธรรมและอารยธรรมของต่างถิ่น เช่น การเข้ามาเผยแผ่ลัทธิความเชื่อในศาสนาต่างๆ การนำความคิดใหม่ๆ เรื่องการปกครองบริหารมาเผยแพร่ให้กับคนพื้นเมืองน่า การนำมาซึ่งสิ่งประดิษฐ์อันเกิดจาก

วิทยาการสมัยใหม่คือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ย่อมจะมีผลกระทบต่อสังคมต่างๆ ที่รับเอาเทคโนโลยี ในขณะที่เดียวกันก็จะนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ดังปรากฏให้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเมืองนาน เช่น ปัญหาการตั้งมัสยิดในเมืองนาน ปัญหาการหาที่ดินในเขตเมืองเก่า ปัญหาการสร้างอุโมงค์ตันไม้ ปัญหาเรื่องป่าเสื่อมโทรมจนเกิดโครงการรักษาน้ำเพื่อสนองโครงการพระราชดำริฯ เป็นต้น การเข้ามานั้นไม่เพียงแต่คุกคามทางสังคมของคนดั้งเดิม แต่ยังกระทบถึงสถานะทางสังคมเมืองนาน การยอมรับในเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจอีกด้วย

3.4 ความขัดแย้งที่เกิดจากการจัดระเบียบเมืองนานที่มีอยู่เดิม ที่คนกลุ่มหนึ่งอยู่ในฐานะเหนือกว่าทั้งในแง่ฐานะการเงิน สถานะทางสังคมและอำนาจ มากกว่าคนกลุ่มใหญ่ที่อยู่ในชนบท ปัญหาความขัดแย้งนี้เกิดขึ้นเมื่อความเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจจากเกษตรมาสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ของสังคม เช่น การขยายตัวของการศึกษา ของชุมชนเมือง ของการสื่อสารมวลชน การขยายตัวของการคมนาคมและการขนส่ง การรับข่าวสารข้อมูล และการวิทยาการใหม่ๆ นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม สถานะการเปลี่ยนแปลงนี้ แซมมูเอล ฮันติงตัน กล่าวว่าไว้ว่าเป็นสภาพของ social mobilization ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นก็จะส่งผลกระทบอย่างแรงต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสมาชิกของสังคมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในด้านต่างๆ เช่น นำไปสู่ความตื่นตัวทางการเมือง มีการเรียกร้องสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีสิทธิที่จะได้ประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศชาติที่ยุติธรรมมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

4. แนวคิดการจัดการทางสังคม : หลักธรรมกับการขัดแย้งทางสังคม

ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ความขัดแย้งได้ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณค่าภายในของมนุษย์ในเชิงอัตวิสัย และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณค่าในเชิงปรวิสัยเช่นเดียวกันกล่าวคือ ความขัดแย้งก่อให้เกิดการพัฒนาการระบอบการเมืองการปกครอง การจัดระเบียบสังคม และการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจในทางสงฆ์ก็เกิดการบัญญัติพระวินัยขึ้น เป็นต้น ประเด็นจึงอยู่ที่ว่า เราจะมีท่าทีต่อความขัดแย้ง หรือวางบทบาทของตัวเองในสถานการณ์ของความขัดแย้งอย่างไร จึงจะสามารถดำรงตนอยู่บนสถานะของความขัดแย้งได้อย่างประสานสอดคล้องกับชีวิตและสังคม

ด้วยเหตุนี้ หากเรายอมรับว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น เป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคมในระดับโลกิยะแล้ว หน้าที่สำคัญของมนุษย์และสังคมจึงไม่ได้อยู่ที่ “การหลบหนี” หรือ “สลาย” ความขัดแย้ง หากแต่ยอมรับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในฐานะที่เป็น “ทุกข์” ประการหนึ่งของชีวิตและสังคม และแสวงหาคำตอบว่า ความขัดแย้งเกิดจากอะไร นำไปสู่อะไร เราควรมีท่าที รวมไปถึงการแสวงหาทางออก หรือหาเครื่องมือเพื่อนำไปจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล บุคคล และชุมชนได้อย่างไร (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2548) จึงจะทำให้มนุษย์และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันนี้ เช่นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ก็เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนซึ่งหากเรามองว่ามนุษย์เท่าเทียมกัน ไม่เอาเปรียบกัน และมีจิตสำนึกดี ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมคงจะหายไป เพียงแค่คนมีจิตสำนึก รู้จักคำว่า "หน้าที่ และมีวินัย" กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและบุคคลในสังคม ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และค่านิยม ควรที่ทุกฝ่ายทั้งอาณาจักรและศาสนจักรต้องประสานร่วมมือกันป้องกันแก้ไขปัญหาในระบบสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรม และร่วมกันปลูกจิตสำนึกบุคคลในสังคมให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น

การแก้ปัญหายังเป็นระบบ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำเอาหลักธรรมทางศาสนาประยุกต์เข้ากับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตเยาวชนผู้เป็นประชากรใหม่ของสังคมในยุคต่อไป โดยสถาบันครอบครัวมีอิทธิพลต่อเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันแรกที่ทำให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแล ทะนุถนอม ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้ว ก็จะสามารถให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรมได้อย่างแน่นอน อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสุข เพราะเยาวชนในวันนี้ก็คือผู้นำและพัฒนาสังคมประเทศชาติในวันข้างหน้า (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2546 : 2)

ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้นแล้วว่า “ความขัดแย้งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง” การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนทั้งในเชิงกายภาพ และจิตภาพ หรือเชิงมหัพภาค และจุลภาค พระพุทธศาสนายอมรับว่า มนุษย์ปุถุชน มีความขัดแย้ง และความแปลกแยกในตัวเองอันเกิดจากแรงผลักดันของความโลภ ความโกรธ และความหลง อย่างไรก็ตาม ผลของความขัดแย้งก็ส่งผลในด้านบวกต่อมนุษย์หลายประการด้วยกัน ได้แก่

ความขัดแย้งเป็นการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ความขัดแย้งเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาคนให้ได้ยกระดับตนเองให้เป็นมนุษย์ ที่มีความเจริญ โดยเฉพาะความเจริญทางจิตใจ ความเป็นพระพุทธเจ้าก็เกิดจากการขัดแย้งในจิตของเจ้าชายสิทธัตถะที่ทรงพิจารณาเห็นถึงสภาวะของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงเกิดพัฒนาจิตจากความเป็นมนุษย์ไปสู่ “ความเป็นพระพุทธเจ้า” (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2539)

ฉะนั้น จึงจะเห็นได้ว่า “ความขัดแย้ง” เป็นสื่อ หรือเป็นสะพานที่ทรงคุณค่าในการทำให้มนุษย์ได้ทอดเดินไปสู่ “ภาวะไร้ความขัดแย้ง” และเมื่อมองในมิติของโลกแบบฆราวาสวิสัย “ความขัดแย้ง” ส่วนสำคัญในการผลักดันให้มนุษย์ต้องพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลาพบว่า มนุษย์มีความแปลกแยกในตัวเอง หรือขัดแย้งในตัวเองเกี่ยวกับการสนองความต้องการของมนุษย์เอง ไม่ว่าจะเป็นความต้องการความสำเร็จในชีวิต ความต้องการการนับหน้าถือตา ความต้องการด้านความรัก และความ

ต้องการด้านความปลอดภัย ความขัดแย้งในตัวเองดังกล่าวก็กลายเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้มนุษย์สร้างแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ (ธัมมฉันทะ) เพื่อแสวงหาสิ่งต่างๆ มาสนองความต้องการของมนุษย์เอง

5. แนวคิดการจัดการทางสังคม : คนฮักเมืองน่านกับการขัดแย้งทางสังคม

ชาวเมืองน่านได้ร่วมกันใช้แนวคิดในการจัดการทางสังคม ด้วยความหมายที่ลึกซึ้งต่อสังคม เมืองน่านว่า “ฮักเมืองน่าน” ใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและองค์กรเครือข่ายมาตั้งแต่ก่อนเริ่มตั้งเป็นกลุ่มฮักเมืองน่าน เริ่มจากการเกาะเกี่ยวคนดี ที่ทำ ความดีในการสร้างสำนึกรักแผ่นดินถิ่นเกิด เช่น การรักษาป่า การรักษาแม่น้ำ การเกษตรแบบพอเพียง การรักษาสุขภาพเพื่อนบ้าน การดูแลผู้สูงอายุ การดูแลผู้ติดเชื้อเอดส์ การดูแลปัญหายาเสพติด การดูแลเยาวชน และอีกหลายเรื่อง นำเอาเรื่องความดี คนดีเหล่านั้นมาแสดงความชื่นชมยกย่อง ชักชวนให้ช่วยกันขยายความดี คนดีออกไปมากขึ้น จนสามารถเกาะเกี่ยวคนดี ความดี มาเป็น “กลุ่มฮักเมืองน่าน” และขยายพื้นที่ ขยายเครือข่ายออกไปต่อเนื่องจนมาเป็นมูลนิธิฮักเมืองน่านและเครือข่ายดังเช่นในปัจจุบันนี้ โดยใช้ยุทธศาสตร์หลักคือ หลัก“มุทิตาจิต” นั่นคือ เห็นคนทำความดีก็นำมาบอกกล่าวและชักชวนกันไปดูไปเรียนรู้และขยายผลออกไป ไม่ตีกรอบความคิด รูปแบบ หากแต่ดึงเอาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้ลุกขึ้นมาจัดการตนเอง

คำว่า “มุทิตาจิต” ก็คือ ความชื่นชมยินดีเบิกบานกับสิ่งที่ดีของคนอื่น เอาความดี สิ่งดีดีของคนเขามาขยายย่องเชิดชู แล้วนำไปต่อยอด สร้างพลังการเรียนรู้จากต้นแบบที่ดี นำไปสู่การจัดการที่กว้างมากขึ้น ใหญ่ขึ้น หรือที่เรียกกันว่า “กระบวนการสืบค้นหาความดี” คือ การตั้งสติ คิด ทบทวน คุย แลกเปลี่ยน เพื่อค้นหาความดีที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่มีอยู่ในพื้นที่ (ทุนทางสังคม) ใครมีดีด้านใด ก็ไปศึกษาเรียนรู้กับเขา ไปให้กำลังใจเขา ชื่นชมเขา แล้วถอดเอาตัวอย่างบทเรียนจากเขา แล้วนำบอกต่อนำมาทดลองทำ นำมาต่อยอด เพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความดีให้ขยายกิ่งก้าน สาขาออกไป

5.1 แนวคิดการจัดการทางสังคม : กระบวนการเรียนรู้แบบมุทิตาจิต

ประกอบด้วย 4 กระบวนการหลัก คือ

ก. การค้นหาความดีงาม คือ การค้นหาสิ่งดีดีที่ชุมชนตนเองมีอยู่ มีอะไรที่เป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจ ร่วมกันของชุมชน แล้วมีอะไรที่เป็นสิ่งที่โดดเด่นแตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ กระบวนการก็จะใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็นที่หลากหลาย เป็นการค้นหาทุนทางสังคมที่มีอยู่

ข. การชื่นชมความดีงาม คือ การนำเอาสิ่งดีดีที่ได้จากการแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็น นำมาจัดหมวดหมู่ ชี้ให้เห็นคุณค่า ความหมาย และการดำรงอยู่ของสิ่งเหล่านี้ แล้วชวนคิดต่อว่าถ้า นำเอาความดีเหล่านี้มาหลอมรวมกัน แล้วนำไปขยายผลต่อจะเกิดการเรียนรู้ที่มีพลังมาก

ค. พลังจินตนาการ คือ การจินตนาการวางเป้าหมายของชุมชนร่วมกันว่าอยากเห็นชุมชนเป็นอย่างไร เป็นการกำหนดผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการพัฒนาในระยะ 3-5 ปีข้างหน้าว่าชุมชนจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

ง. การหาแนวทางขยายความดีงาม คือ การนำเอาต้นแบบที่ดีที่มีอยู่มาเป็นแบบอย่างบวกกับพลังจินตนาการในการขยายความดี เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายที่อยากให้เป็น

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบฉบับฮักเมืองน่าน ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว กระบวนการดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงหลักกว้างๆ ของการจัดกระบวนการเรียนรู้ แต่รายละเอียดและวิธีปฏิบัตินั้นก็จัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบท ประเด็นการเรียนรู้ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลา และสถานที่ แต่คงหลักการสำคัญคือ เน้นการมีส่วนร่วม ดึงเอาศักยภาพ/ต้นทุนที่มีอยู่ เสริมพลังการเรียนรู้เชิงบวก และเรียบง่ายเป็นกันเอง นำเอาคนมาปฏิสัมพันธ์กับคน ใช้ใจเชื่อมโยงนำไปสู่ปฏิบัติการจริงในพื้นที่

5.2 แนวคิดการจัดการทางสังคม : หลักการจัดการเรียนรู้ของชุมชนสังคมของตนเอง

เป็นกระบวนการพัฒนาตนเองเพื่อความอยู่รอด และสร้างความสุขของคนในชุมชน โดยในเมื่องน่านมีการใช้ความเชื่อ ศรัทธาอย่างแรงกล้า ในพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเป็นพี่เป็นน้อง ความเป็นเครือญาติ เป็นเพื่อนเป็นเลี้ยว มาช่วยพึ่งพิงอาศัยกัน ดูแลทุกข์สุขกัน ดังนั้นความเป็นชุมชนในเมื่องน่านจึงไม่มีเขาไม่มีเรา มีแต่ความเป็นพี่เป็นน้องเป็นเพื่อน กรอบวิธีคิดนี้เองจึงนำไปสู่ฐานคิดของการพัฒนาชุมชนฐานราก ที่เชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนและประชาคมฐานรากว่าจะสามารถยืนหยัดสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองให้สามารถทัดทานกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาในชุมชน

จากการรวมตัวกันของคนกลุ่มเล็กๆ จนขยายมาเป็น “เครือข่าย” ของคนเมื่องน่านที่ชื่อว่า “ฮักเมืองน่าน” และเชื่อมร้อยเอาภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ทั้งรัฐ เอกชน ท้องถิ่น และประชาชน ผนึกกำลังกันดูแลเมื่องน่านให้มีความเป็นอยู่ที่ดี นับเป็นกาวกล้าของประชาชนที่มีดูดยต่อปัญหาของตนเองและปัญหาของสาธารณะ เกิดเป็นเครือข่ายคนเล็กคนน้อยอย่างหลากหลายที่ลุกขึ้นมาจัดการตนเอง เช่น เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชุมชน, เครือข่ายอนุรักษ์วังปลา, เครือข่ายสวัสดิการภาคประชาชน, เครือข่ายป้องกันและแก้ไขยาเสพติด, เครือข่ายเยาวชน, เครือข่ายครอบครัวเข้มแข็ง ฯลฯ

5.3 แนวคิดการจัดการทางสังคม : จังหวัดจัดการตนเอง

ในจังหวัดน่านนั้น มีการพบว่าในระดับชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ได้มีการจัดการตนเองที่หลากหลาย เช่น การจัดการทรัพยากรป่า การจัดการน้ำ การจัดการภาคการเกษตร การจัดการปัญหายาเสพติด เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนสามารถจัดการตนเองได้ในระดับหนึ่ง จนสามารถนำมาสู่การจัดการในระดับที่ใหญ่กว่าในระดับจังหวัด ที่เรียกว่า “จังหวัดจัดการตนเอง” (คณะกรรมการดำเนินการจัดสมัชชาปฏิรูป, 2554) นำไปสู่การจัดการที่มีพลังมากขึ้น อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเอง และลดปัญหาที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานเรื่องการรวมศูนย์อำนาจและการกระจายทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมได้ การจัดการตนเอง เป็นการสร้างภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็ง และเปิดช่องนโยบายให้ประชาชนมีส่วนร่วม

สรุปแนวคิดจังหวัดจัดการตนเองของเมื่อน่าน

1. “เป็นเรื่องร่วมกัน” เพื่อการก้าวข้ามความเป็นองค์กร เครือข่ายให้เป็น“วาระของประชาชน”
2. เป็นการสร้างอำนาจความรู้ เพื่อยกระดับสู่การยอมรับเป็นการ คืบอำนาจการจัดการทางสังคม โดยให้ท้องถิ่นจัดการตนเอง นำไปสู่การปฏิรูปประเทศ อย่างถูกต้อง
3. การจัดการตนเองทั้งระบบ และการจัดการทางสังคม เพื่อการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท
4. การมีกลไกพันธมิตรที่มีความหลากหลายของชุมชน ของกลุ่มต่างๆ
5. มีข้อเสนอแนะและการจัดกลไกขับเคลื่อนเรื่องจังหวัดจัดการตนเอง
6. วางแผนการทำงานเพื่อการก้าวไปสู่การพัฒนาเป็นแผนงานและเป้าหมาย

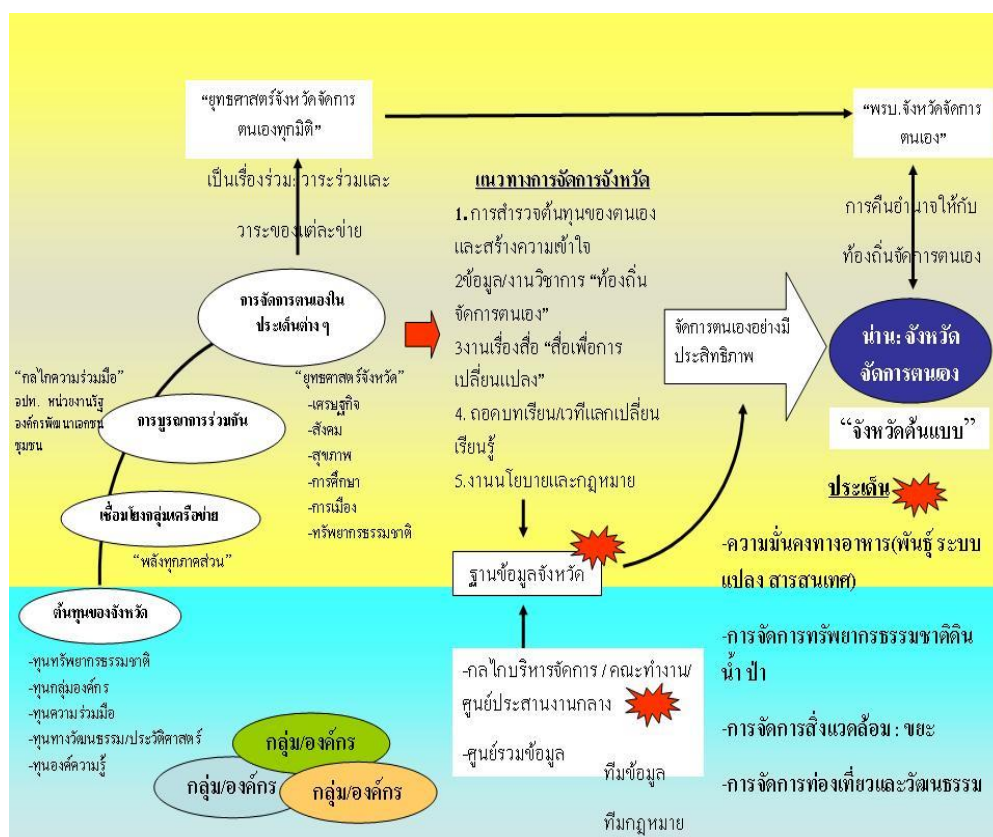
ฐานคิด

แผนภาพที่ 1 ฐานคิด การจัดการทางสังคมเมื่อน่าน เพื่อป้องกันความขัดแย้งทางสังคม

แผนภาพที่ 2 เป้าหมายหลัก การจัดการทางสังคมเมืองน่า เพื่อป้องกันความขัดแย้งทางสังคม

แผนภาพที่ 3 ยุทธศาสตร์จังหวัดจัดการตนเองทุกมิติ

6. สรุปท้ายบท

เมื่อน่าน เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประชาชนเมื่อน่าน มีชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายและมีประวัติศาสตร์แต่ละกลุ่มชน ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติสุข ซึ่งสิ่งนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อน่านมีการจัดการสังคมที่ดี ทำให้สังคมเมื่อน่านมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์

ในปัจจุบันนี้ เมื่อน่านเป็นเมืองที่มีความเจริญมาก มีประชากรมากขึ้น ซึ่งมาจากหลากหลายที่มาอยู่ร่วมกัน เป็นสิ่งที่ย่อมหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ได้ ความขัดแย้งในสังคม จึงเป็นเรื่องปกติ ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวจะสามารถหาข้อยุติได้ในกรอบของกลไกที่มีอยู่ สังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไป

มีสาเหตุการขัดแย้งทางสังคมที่ปรากฏให้เห็นภาพชัดขึ้นในสังคมของเมื่อน่าน ในเวทีแลกเปลี่ยนของคนเมื่อน่าน มีวิธีการต่างๆ เช่นแนวคิดของคนฮักเมื่อน่านกับการขัดแย้งทางสังคม โดยกระบวนการเรียนรู้แบบมูทิตาจิต คือ การค้นหาความดีงาม การชื่นชมความดีงาม มีพลังจินตนาการ คือ การหาแนวทางขยายความดีงาม และแนวคิดหลักการเรียนรู้ของชุมชนสังคมของตนเอง คือ แนวคิดจังหวัดจัดการตนเอง สิ่งที่ได้จากการคิดการจัดการทางสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนวิกฤตเมื่อน่าน สิ่งที่ได้จากการคิดการจัดการทางสังคม เพื่อ แลกเปลี่ยนแนวทางสู่จังหวัดจัดการตนเอง สิ่งที่ได้จากการคิดการจัดการทางสังคม เพื่อ แลกเปลี่ยนเป้าหมายสุดท้ายของจังหวัดจัดการตนเอง สิ่งที่ได้จากการคิดการจัดการทางสังคม เพื่อ การแลกเปลี่ยนการเคลื่อนไหวในพื้นที่จังหวัดน่าน ในแนวคิดภาคประชาชนได้มีการประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันประกาศเจตนารมณ์เครือข่ายประชาชนคนน่านและภาคีเครือข่ายประชาชนภาคเหนือตอนบน มี การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภาคประชาชน และประกาศแนวทางในการจัดการทางสังคมเมื่อน่าน โดยใช้ชื่อว่า “ก้าวกล้าประชาชนคนน่านเข้มแข็ง” คือภาคประชาสังคม ภาคระดมสมองขับเคลื่อนเมื่อน่านภาคชาวบ้านด้านยาเสพติด ภาคเยาวชนและสื่อขยายความดี ภาคครอบครัวเข้มแข็ง ภาคสวัสดิการภาคประชาชน ภาคเกษตร ดิน น้ำ ป่า และทรัพยากรธรรมชาติ ภาคกาดมั่วควฮอม(ตลาดชุมชน) และภาคศิลปวัฒนธรรม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดการทางสังคมเมื่อน่าน (Nan Social Management) จึงต้องมุ่งเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน หน่วยงานทั้งของภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น จัดตั้งและพัฒนาองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนขึ้น ทั้งในชนบทและในเมือง และภาครัฐบาลต้องมีนโยบายในการสนับสนุนแนวทางดังกล่าว โดยเฉพาะงบประมาณ จึงจะส่งผลให้เกิดการสร้างกระบวนการทำงานพัฒนาความรู้ และทุนทางสังคมของชุมชน

แนวความคิดการจัดการทางสังคม โดยการสร้างพันธกิจ ที่ประสาน เชื่อมโยง ส่งเสริม สนับสนุน เสริมสร้าง ติดตามประเมินผล ร่วมพัฒนาและร่วมสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับ ความรู้ วิธีการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ชุมชน ท้องถิ่น องค์กรชุมชน และประชาสังคม การสร้างบทบาทหน้าที่การประมวลและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ชุมชน ท้องถิ่น องค์กรชุมชน และประชาสังคม ซึ่งดำเนินการเสาะแสวงหา ประมวลและจัดระบบความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการตนเอง/ชีวิต การจัดการครอบครัว การจัดการองค์กร/กลุ่ม การจัดการวิสาหกิจ/ธุรกิจ การจัดการชุมชน/ท้องถิ่น การจัดการเครือข่าย การจัดการหน่วยจัดการความรู้อื่นๆ ที่สำคัญและเป็นประโยชน์

มีการประสาน เชื่อมโยง ส่งเสริม สนับสนุน เสริมสร้าง ติดตามประเมินผล ร่วมพัฒนา และร่วมสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ในรูปแบบ มิติระดับต่าง ๆ และรวมถึงการประมวลความรู้ การสร้างความรู้ วิธีการเรียนรู้ การเก็บความรู้ การใช้ประโยชน์จากความรู้ การเผยแพร่ความรู้ การเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาความรู้ การสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับความรู้/วิธีการเรียนรู้/การจัดการความรู้

อื่นๆ ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ สร้างการประสาน เชื่อมโยง ส่งเสริม สนับสนุน เสริมสร้าง ติดตามประเมินผล ร่วมพัฒนา และร่วมสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับ การสร้างชุดการเรียนรู้/เครื่องมือการเรียนรู้การจัดฝึกอบรม/จัดกระบวนการเรียนรู้ การประสานเครือข่ายวิทยากรการเรียนรู้เพื่อประโยชน์ร่วมกันในการจัดการความรู้ในการพัฒนาสังคมเมืองน่าน ตั้งคณะทำงานการจัดการทางสังคม โดยเชิญบุคคล องค์กร หน่วยงานที่สนใจ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม ได้ให้ข้อคิดเห็น เสนอแนะ หรือมาร่วมกันเป็นภาคีความร่วมมือในรูปแบบประชาคม อันจะส่งผลต่อการยกระดับเสริมพลังภูมิปัญญาของชุมชนเป็นพลังสำคัญ เพื่อป้องกันการขัดแย้งในสังคมเมืองน่านต่อไป

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.,(2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

หนังสือทั่วไป

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2546). **อำนาจและคอร์รัปชัน**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์.
- คณะกรรมการดำเนินการจัดสมัชชาปฏิรูป. (2554). **รูปแบบ ระบบ และแนวทางการจัดสมัชชาปฏิรูป**. กรุงเทพมหานคร : วิจิ จำกัด.
- คณะกรรมการปฏิรูป. (2553). **ข้อเสนอการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ**. กรุงเทพมหานคร: ที คิว พี จำกัด
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). **รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ ทฤษฎี: หนึ่งทศวรรษรัฐศาสตร์แนววิพากษ์**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2544). **ประชาคม**. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2552). **แนวการวิเคราะห์การเมืองแบบขบวนการทางสังคม**.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ ไฮอร์ริค เบิลล์.
- ประเวศ วะสี. (2553). **ปฏิรูปประเทศไทย รายการเรื่องที่ควรปฏิรูป**. กรุงเทพมหานคร:
ที คิว พี จำกัด.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2552). **เศรษฐศาสตร์ การเมือง(ลูกชิ้นสู้)**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศสจรรย์. (2553). **วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่**.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2539). **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). **สลายความขัดแย้ง**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร :
สื่อเกษตร.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2552). **รายงานผลการศึกษาความก้าวหน้าของ การกระจายอำนาจในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สวึง ดันอุด. (2554). **คู่มือเปลี่ยนประเทศไทยให้จังหวัดจัดการตนเอง**. เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์.

วิทยานิพนธ์หรืองานวิจัย

- พรศิริ ชีวาพัฒนานวนวงศ์. (2548). **ขบวนการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษากรีนพีซเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ประเทศไทย)**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2548). **รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษากรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มัทนา โกสุมภ์. (2549). **กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชน ในกรณีสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีรศักดิ์ ทิพย์มณฑียร. (2548). **การวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อปัญหาการดำเนินการโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนหินกรูด**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,